

ACTIVITATEA ȘCOLII DE CÂNTĂREȚI BISERICEȘTI DIN BASARABIA (1889-1918)

Silvia Scutaru

Lăcașul sfânt este locul unde ființa umană se manifestă ca un tot întreg prin trup, minte și sentimente. Icoanele, frescele, elementele de arhitectură, veșmintele liturgice sunt o adevărată hrană duhovnicească. Închinarea sinceră față de Dumnezeu este amplificată și de muzica bisericească, care are capacitatea de a exprima mai bine sentimentele individului și vine în concordanță cu tendința acestuia spre desăvârșire.

În virtutea circumstanțelor, cântarea bisericească în Eparhia Chișinăului și Hotinului a avut legătură directă cu evoluția acesteia în Rusia imperială. Autoritățile eparhiale susțineau activitatea cântăreților bisericești, dar se confruntau uneori cu neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a sarcinilor de serviciu de către aceștia.

În comunicarea noastră vom aborda unele aspecte ale activității Școlii de muzică bisericească din Basarabia sub stăpânirea țaristă. Vom încerca să determinăm rolul acesteia în viața bisericească eparhială. Considerăm oportun și alt aspect demn de luat în considerație: atitudinea autorităților imperiale față de muzica bisericească autohtonă.

Clasa de cântăreți bisericești din Chișinău a fost deschisă în anul 1889 (Орчѐр 1909, 2). Un grup de tineri, care doreau să fie cântăreți bisericești, s-au adresat Episcopului Cetății Albe PS Arcadie, cerându-i sprijinul pentru o mai bună pregătire în acest domeniu. Vicarul Arcadie a sprijinit inițiativa tinerilor și a luat inițiativa de a-i pregăti personal, predându-le cântarea, cetirea bisericească și tipicul bisericesc (Harghel 1925, 36).

Din luna octombrie 1889, la inițiativa episcopului Serghie s-a deschis Școala de Cântăreți Bisericești din Basarabia, care se numea Clasa de Cântăreți Bisericești și avea sediul în casa arhierescă¹. Vi-

¹ Presa bisericească rusă aborda problema calității cântărilor bisericești. Astfel, în 1896, V. Victorovski condamna faptul că majoritatea cântăreților bisericești pun accentul pe interpretare, efecte și caracter muzical și lasă în umbră mesajul psalmilor (Викторовский 1896, 1200). În aceeași lucrare găsim

carul eparhial Arcadie² susținea elevii cu manuale și rechizite școlare. În primii ani de activitate aceasta s-a confruntat cu lipsa mijloacelor materiale necesare și a unui statut oficial.

Iată de ce deputații congresului eparhial din anul 1891 au hotărât să-l roage pe episcopul Isaachie a) a lua asupra sa sarcina și grija pentru deschiderea școlii de cântăreți bisericești pe cale oficială; b) a acorda din veniturile fabricii eparhiale de lumânări pentru acest lucru 1000 ruble anual, începând cu a doua jumătate a anului curent... (Журнальные 1891, 188-189). Ca urmare școala de cântăreți și-a îmbunătățit condițiile de activitate.

În anul 1893 școala a fost vizitată de revizorul Comitetului de instrucție de pe lângă Sfântul Sinod, Dl P. I. Neceaev³. El a dat un aviz favorabil activității clasei. Până în anul 1893 în școala de cântăreți se preda catehismul, citirea slavonă bisericească, gramatica limbii ruse, cântarea bisericească, tipicul bisericesc și muzica instrumentală (Introducere 1922, XVIII). PS Arcadie a propus Congresului eparhial din 1893 să elaboreze regulamentul și programul obiectelor de studii. Deputații au discutat și despre susținerea materială a elevilor, dar hotărârile congresului nu au fost aplicate în practică. Mai mult ca atât, Arhiepiscopul Neofit dă ordin ca clasa de cântăreți să fie desființată, ceea ce s-a și întâmplat la 13 aprilie

notele unor cântări bisericești, titlul cărților de specialitate, prețul acestora și adresa unde pot fi procurate (Церковные 1900b, 467-473).

² Arcadie (Alexei Filonov), originar din eparhia Smolensk, devine călugăr în anul 1849. Peste trei ani, în 1851, este înmatriculat la Academia Teologică din Sankt Petersburg, pe care a absolvit-o în anul 1855. A fost episcop de Murom, vicar al eparhiei Vladimir. În anul 1887 a fost numit vicar al eparhiei Chișinăului, episcop de Akkerman (Церковные 1900a, 160).

³ Și-a făcut studiile la Academia Teologică din Sankt Petersburg. Magistru în teologie. A scris „Pietatea și semnificația sa istorică” (1873), „Ghid practic pentru clerici” (1895), „Manual de îndrumări practice pentru pastori” (1892) etc. A murit în 1905. (<http://www.biografija.ru/biography/nechaev-petrivanovich.htm>, accesat 1 septembrie 2014)

1894 (Harghel 1925, 37). Totuși aceasta continua să existe, pentru că elevii rămași în Chișinău s-au adresat PS Arcadie, rugându-l să-i ia sub patronajul său. Vicarul a dat o cameră din locuința sa pentru clasă și personal preda elevilor lecții de cântare bisericească.

În anul 1896 preotul Andrei Partenie, profesor la Seminarul Teologic, a propus Congresului ajuto-rilor de protopopi reînființarea Școlii de cântăreți după proiectul său. Deși deputații au aprobat proiectul, realizarea lui a fost amânată din cauza lipsei resurselor financiare.

Până la urmă Congresul din anul 1897 (Журнальные 1877, 468) a hotărât reînființarea clasei de cântăreți bisericești sub conducerea vicarului Arcadie și acordarea acesteia unui suport material de 1000 de ruble anual din contul Fabricii de lumânări. Având aprobarea Arhiepiscopului Neofit, clasa de cântăreți și-a început oficial activitatea. Corpul profesoral se compunea din preotul Ioan Curbet, diaconul Urlescu, preotul Constantin Parfeniev și Dl Bahtalovschi (Журнальные 1897, 438).

În anul 1905, deputații Congresului eparhial au propus ca cântăreții să studieze *limba și cântarea moldovenească în baza unor programe elaborate pentru aceste obiecte* (Журнальные 1905, 46). A fost aleasă o comisie, compusă din protoiereul C. Popovici, preoții C. Parfeniev și M. Berezovschi, ieromonahul Gurie. Ei urmau să alcătuiască programa obiectelor studiate de viitorii cântăreți bisericești, să fixeze suma pentru întreținerea acestei școli și să alcătuiască statutul acesteia (Parhomovici 1928, 228). Congresului eparhial din anul 1906 i-au fost prezentate două proiecte: unul elaborat de comisie și altul – de preotul A. Parfeniev (Журналы 1906b, 112). Deputații au ales o comisie specială, din care făceau parte preoții A. Leleavski, A. Parfeniev, I. Holdevici, M. Berezovschi, P. Cernăuțan, I. Tocan, V. Guma și ieromonahul Gurie, care urma să studieze propunerile din cele două proiecte și alcătuiască unul comun. Episcopul Vladimir a aprobat statutul clasei de cântăreți prin hotărârea nr. 5217 din 8 septembrie 1907 și a cerut autorităților eparhiale să-l prezinte Sfântului Sinod spre aprobare (Отчет 1908, 2). În el se menționa că școala trebuie să dispună de două încăperi pentru 40 de elevi, cameră pentru profesori și bibliotecă, cameră pentru odihnă pentru 80 de elevi, cantină, bucătărie, patru încăperi pentru profesori și una

pentru supraveghetor (Журналы 1906b, 124). Statutul prevedea sancțiuni pentru cântăreții bisericești, care prin acțiunile lor *nu vor fi demni de a se numi slujitori ai bisericii..., conducerea eparhială fiind în drept de a-i exclude din rândurile clerului*⁴. Noul statut a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1907⁵.

Congresul eparhial din anul 1907 a aprobat suma anuală de 300-400 ruble ca ajutor material pentru elevii din familii sărace. Deputații au decis să ofere clasei de cântăreți *suma de 1500 de ruble ca donație de la mănăstiri...*⁶. A fost ales președintele Consiliului clasei de cântăreți – preotul Andrei Leleavski, supraveghetor – Vasile Gobjilă, alți membri – preoții Constantin Parfeniev și M. Berezovschi⁷. Deputații au criticat comportamentul unor cântăreți bisericești care au inițiat denunțuri neloiale pe numele unor preoți și au propus ca aceștia să fie transferați în alte parohii, dacă Consiliul eparhial nu va putea să aplaneze aceste fricțiuni. Revista eparhială bisericească a publicat scrisoarea cântărețului bisericesc E. Leu, care scria că nu este de acord cu hotărârea deputaților eparhiali, deoarece ei sunt *...toți preoți și ar trebui să asculte și de reprezentanții cântăreților bisericești*, care nu erau prezenți la congres (Лей 1908, 381-383).

Autoritățile eparhiale aveau atitudine diferită față de preoți în comparație cu cântăreții bisericești. Astfel, T. Jovmir menționa că *...preoții au atitudine arogantă față de cântăreții bisericești. Mirenii sărută mâna preotului iar la ultimii nici nu se uită. ...Autoritățile eparhiale premiază preoții cu scufie, camilafcă... iar cântărețul bisericesc ... primește o medalie pentru că a muncit 50 de ani, dar și din aceștia sunt foarte puțini* (Жовмир 1910, 1824-1825).

Deși în viața eparhială erau prezente asemenea neînțelegeri, autoritățile bisericești căutau modalități de a face slujba mai atractivă anume prin muzica bisericească. Astfel, în cadrul ședințelor Congresului eparhial din anul 1908 s-a decis deschiderea unui internat pentru toți elevii *...în localul școlii de cântăreți, în clădirile casei eparhia-*

⁴ ANRM, F. 208, inv. 3, d. 3978, f. 1.

⁵ În darea de seamă despre activitatea clasei de cântăreți pentru anul 1907 se preciza că la orele de citire bisericească moldovenească elevii aveau doar patru exemplare de octoih. Din aceste considerente aceștia citeau texte în limba moldovenească mai mult cu conținut laic (Отчет 1909, 6).

⁶ ANRM, F. 208, inv. 3, d. 3978, f. 2.

⁷ ANRM, F. 208, inv. 3, d. 3978, f. 2.

le...; ca urmare, bugetul pentru întreținerea școlii a crescut, ajungând la suma de 4605 ruble în anul 1909 (Parhomovici 1928, 229). Aceste acțiuni se făceau cu scopul de a diversifica viața bisericească eparhială. Revista eparhială bisericească menționa că biserica nu mai era atractivă pentru mireni ...iar cântarea bisericească ar atrage din nou credincioșii în lăcașele sfinte... (Яворский 1909, 886).

Autoritățile eparhiale au decis ca în clasa de cântăreți bisericești să fie admise și persoane laice, care vor alcătui 10% din numărul total de elevi și care vor achita taxa de studii de 40 de ruble pe an (От Совета 1910, 282-283).

În anul 1912 Sfântul Sinod a elaborat un regulament pentru toate școlile de cântăreți din Rusia. Documentul a fost introdus și în Eparhia Chișinăului și Hotinului. Noul Regulament preciza că școlile de cântăreți bisericești se aflau sub supravegherea chiriarhilor eparhiali. Acesta numea directorul școlii din rândurile fețelor bisericești, care aveau studii de seminar. Înalta față bisericească aproba și candidaturile a doi profesori din rândurile absolvenților seminarului și ale profesorului de muzică cu studii corespunzătoare. Regulamentul stipula vârsta candidaților (15 ani), durata studiilor (doi ani), obligativitatea prezenței de trei ori pe săptămână la slujbele de dimineață și seară în locașul sfânt indicat de chiriarh (Нормальный 1912, 575-576). În acest context, Arhiepiscopul Serafim scria în revista eparhială bisericească: ...instituiția trebuie să fie finanțată din fondurile eparhiale, iar congresul eparhial va stabili taxa pentru studii... Administrația școlii asistată de Gavriil va alcătui devizul de cheltuieli pentru 50 de elevi, dintre care 40 – vor avea cazare, iar 10 – gazdă (Архиепископ Серафим 1912, 189-190). Școala obține statutul unei instituții de stat cu bugetul necesar, elevii fiind selectați din rândurile absolvenților a două clase secundare, care aveau aptitudini muzicale. Doritori de a studia cântarea bisericească erau destul de mulți. Astfel, între 17-27 august 1913, în Casa eparhială s-au desfășurat examenele de admitere. Comisia, din care făceau parte conducătorul clasei de cântăreți, preotul Gobjilă, preoții M. Berezovschi și V. Govorov au ascultat peste 100 de candidați la 25 de locuri disponibile (Епархиальная 1912d, 1331).

Absolvenții școlii organizau coruri bisericești în mediul rural și urban, contribuind la diversificarea vieții bisericești din eparhie. La 15 mai 1912

declamatorul Pavlov a avut o serată de creație în Casa eparhială. În pauză a cântat corul cântăreților bisericești sub bagheta dirijorului V. Govorov (Епархиальная 1912c, 727). Corul clasei de cântăreți, condus de profesorul de muzică Govorov a participat la lecturile spirituale, organizate de misionarul eparhial F. Chirica (Епархиальная 1912a, 98). La 29 martie 1912 corul clasei de cântăreți bisericești, sub bagheta aceluiși dirijor a interpretat muzică bisericească în cadrul lecturilor spirituale, la care a fost prezent Episcopul de Akkerman Gavriil (Епархиальная 1912b, 390). Întâlnirile misionare organizate de T. Skvozneakov la 18 noiembrie 1912 au fost susținute din nou de elevii școlii de cântăreți (Епархиальная 1912e, 1409).

Primul Război Mondial și evenimentele din 1917 din Rusia au marcat activitatea Școlii de cântăreți. Internatul a fost desființat, școala își schimbă sediul în clădirile Mitropoliei, elevii locuiau în încăperi umede și murdare din suburbiile orașului și nu puteau fi supravegheați, calitatea studiilor fiind afectată. Ca urmare, unii preoți din parohii nu erau mulțumiți de prestația spirituală și morală a absolvenților Școlii de cântăreți.

După Unirea din 1918, în locul fostei școale ruse de cântăreți din Chișinău, s-a instituit școala de cântăreți românească, care se numea Școala de cântăreți din Chișinău⁸. La 15 septembrie 1918 fost aprobat statutul Școlii de cântăreți⁹. S-a introdus limba română în predarea tuturor obiectelor de studiu, care au rămas aceleași din anul 1913. Statul român urma să suporte o parte din cheltuielile prevăzute pentru întreținerea școlii (Anexa 1). Prin decretul Nr. 11260, Mihail Berezovschi¹⁰, a fost numit director al școlii începând cu 15 septembrie 1918. El urma să-și învețe discipolii muzica vocală (teorie), muzica corală și citirea și cântarea slavonă¹¹. În anul 1922, Con-

⁸ ANRM, F. 1335, inv. 1, d. 1, f. 39.

⁹ Statutul menționa: ...personalul pedagogic și administrativ se compune din 4 profesori dintre care unul îndeplinește funcțiile directorului, un pedagog, un dirijor, un medic, un servitor... Școala se compune din două clase, fiecare cu curs anual... toți elevii cu cursul studiilor în Școală sunt scutiți de serviciul militar... Școala se compune din două clase, fiecare cu un curs anual. Personalul administrativ și pedagogic era salarizat de stat (ANRM, F. 1335, inv. 1, d. 1, f. 39, 40).

¹⁰ Membrii Consiliului Școlii de cântăreți au aprobat împrumutul de 3000 lei pentru tipărirea celor 8 glasuri de Octoih, care au fost puse de Mihail Berezovschi pe note liniare după melodiile bisericești basarabene și aprobate de ÎPS Gurie (ANRM, F. 1335, inv. 1, d. 1, f. 23).

¹¹ ANRM, F.1135, inv. 2, d. 1, f. 7, 8.

gresul Eparhial a alocat sumele necesare pentru reînființarea internatului.

Școala de cântăreți bisericești a jucat un rol cultural important în viața eparhială din Basarabia. Viitorii cântăreți și dirijori de coruri bisericești au valorificat muzica bisericească în satele și orașele basarabene. În context îl vom nominaliza pe M. Berezovschi – care, prin măiestria sa, a demonstrat diversitatea muzicii bisericești. Școala și-a îndeplinit misiunea de a răspândi cultura româ-

nească prin discipolii săi, care încă din anul 1905, când aici se introduce limba și cântarea bisericească românească, *cântau în biserică în graiul dulce al poporului* (Harghel 1925, 43). Deși activitatea acestora a fost încă o verigă în politica imperială de dominație spirituală, promovată de autocrația țaristă și autoritățile bisericești în eparhia Chișinăului și Hotinului, totuși discipolii ei au contribuit la menținerea devotamentului credinței și tradițiilor Bisericii basarabene.

Anexa 1

Bugetul școlii de cântăreți din Chișinău, 1918-1919

Nr. curent	Venituri	Valoarea
De la 1 septembrie 1918 până la 1 septembrie 1919, se așteaptă venituri:		
1	Din fondul mănăstirilor de peste graniță	20000
2	De la mănăstirile din Basarabia	2560
3	Din taxele de la elevii școlii de cântăreți	7200
4	Din creditele statului pentru întreținerea personalului	42840
	Total	72600
Nr. curent	Cheltuieli	Valoarea
1	De la 1 septembrie 1918 până la 1 septembrie 1919	42840
2	Pentru întreținerea personalului școlii de cântăreți	3600
3	Spor la leafă primului pedagog	4800
4	Doctorul școlii.....	600
5	Spor la leafă secretarului școlii	600
6	Încălzitul	6000
7	Lumina	1000
8	Cheltuieli de cancelarie	400
9	Cărți și note	2000
10	Reparația școlii	1000
11	Vopsirea acoperișului	4000
12	Curățirea latrinelor	1000
13	Curățirea școlii	360
14	Cheltuieli neprevăzute	400
15	Chiria clasei	4000
	Total	72600

ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 1, f. 56.

Bibliografie

- Introducere 1922:** Introducere. In: Anuarul eparhiei Chişinăului şi Hotinului (Basarabia), 1922, III-XXXII.
- Parhomovici 1928:** I. Parhomovici, Episcopul Vladimir al Chişinăului (1904-1908). Revista Societăţii istorico-arheologice bisericeşti din Chişinău, 1928, 5-412.
- Harghel 1925:** A. Harghel, Jubileul de 35 ani de existenţă a Şcolii de Muzică Bisericească din Chişinău. Luminaătorul 19, 1925, 35-42.
- Архиепископ Серафим 1912:** Архиепископ Серафим, О псаломщическом классе в г. Кишинёве. В сб.: КЕВ, №22 и 23 (Кишинев 1912), 180-186.
- Викторовский 1896:** В.И. Викторовский, Церковное пение в духовной школе. В: Церковные ведомости 33, 1896, 1200.
- Епархиальная 1912a:** Епархиальная хроника. В сб.: КЕВ, №4 (Кишинев 1912), 97-99.
- Епархиальная 1912b:** Епархиальная хроника. В сб.: КЕВ, №14 (Кишинев 1912), 390-394.
- Епархиальная 1912c:** Епархиальная хроника. В сб.: КЕВ, №21 (Кишинев 1912), 722-734.
- Епархиальная 1912d:** Епархиальная хроника. В сб.: КЕВ, №34 (Кишинев 1912), 1330-1332.
- Епархиальная 1912e:** Епархиальная хроника. В сб.: КЕВ, №47 (Кишинев 1912), 1408-1417.
- Жовмир 1910:** Т. Жовмир, Думы псаломщика, вызванные наболевшем сердцем. В сб.: КЕВ, №50 (Кишинев 1910), 1882-1825.
- Журнальные 1891:** Журнальные постановления епархиального съезда депутатов от духовенства Кишинёвской епархии 27 мая - 5 июня 1891. В сб.: КЕВ, №13-14 (Кишинев 1891), 174-203.
- Журнальные 1897:** Журнальные постановления Кишинёвского епархиального съезда, состоявшегося 18-28 августа 1897. В сб.: КЕВ, №19 (Кишинев 1897), 415-471.
- Журнальные 1905:** Журнальные постановления епархиального съезда депутатов от духовенства Кишинёвской епархии, 1905. В сб.: КЕВ, №24 (Кишинев 1905), 1-120.
- Журналы 1906a:** Журналы съезда депутатов духовенства Кишинёвской епархии сессии 1906 года. В сб.: КЕВ, №37 (Кишинев 1906), 1-98.
- Журналы 1906b:** Журналы съезда депутатов духовенства Кишинёвской епархии сессии 1906 года. В сб.: КЕВ, №38 (Кишинев 1906), 97-216.
- Леу 1908:** Е. Леу, Из писем в редакцию. В сб.: КЕВ, №10 (Кишинев 1908), 381-383.
- Нормальный 1912:** Нормальный устав псаломщических школ. Прибавление к Церковным новостям, №14, 1912, 575-576.
- От Совета 1910:** От Совета псаломщического класса духовенства Кишинёвской епархии. В сб.: КЕВ, №33 (Кишинев 1910), 282-283.
- Отчёт 1909:** Отчёт о состоянии псаломщического класса духовенства Кишинёвской епархии за 1907 учебный год. В сб.: КЕВ, №8 (Кишинев 1909), 6.
- Устав 1908:** Устав псаломщического класса Кишинёвской епархии. В сб.: КЕВ, №1, 1908, 109-119.
- Церковные 1900a:** Церковные ведомости 4, 1900.
- Церковные 1900b:** Церковные ведомости 11, 1900.
- Яворский 1909:** К. Яворский, Забытое дело. В сб.: КЕВ, №22 (Кишинев 1909), 865-873.

The activity of the Bessarabian school of church choristers (1889-1918)

Abstract

The school of church choristers of the Eparchy of Chisinau and Khotin played an important role in the spiritual life of the Guberniya of Bessarabia. Although the activity of this school was carried out as part of imperial policy of spiritual domination, promoted by Tsarist autocracy and ecclesiastical authorities, its disciples helped to maintain devotion to the faith and traditions of the Bessarabian Church.

This article addresses some aspects of the history of this institution, which was opened in 1889. It highlights its role in the life of the eparchy through the prism of imperial authorities' attitude towards local church music.

Деятельность бессарабской школы церковных певчих (1889-1918 гг.)

Резюме

Школа церковных певчих при Кишиневско-Хотинской епархии играла важную роль в духовной жизни Бессарабской губернии. Несмотря на то, что деятельность школы осуществлялась в рамках имперской политики духовного господства, установленной царским самодержавием и церковными властями, её ученики способствовали сохранению преданности вере и традициям Бессарабской Церкви.

Данная статья посвящена вопросам истории этого учебного заведения, которое было открыто в 1889 году. В ней освещается его роль в жизни епархии сквозь призму отношения имперских властей к местной церковной музыке.

10.12.2014

Dr. Silvia Scutaru, Liceul teoretic „N. Iorga”, str. Valea Crucii, 4/1, MD-2072 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: silvia.scutaru@gmail.com